

SINODALITATEA BISERICII ROMÂNE UNITE CU ROMA ÎN TRE ANII 1697-1742: ASPECTE ECLEZIOLOGICE-IDENTITARE

Cristian Barta

I. *Premise generale*

Sinodalitatea este o caracteristică esențială a Bisericii lui Hristos, care izvorăște din însăși constituția ei și care are o influență determinantă asupra organizării și modalităților sale de acțiune. Sinodul Sfinților Apostoli și sinoadele ecumenice recunosc importanța sinodalității și, în același timp, sunt expresia ei eminentă. Canonistul Dimitrios Salachas remarcă în acest sens faptul că fiecare episcop, chiar dacă își desfășoară activitatea în primul rând în comunitatea pe care o conduce, totuși nu se limitează la aceasta. Încă de la începuturile Bisericii, episcopii unei anumite regiuni se reuneau în sinoade locale. Cu toate că în epoca preconstantiniană nu găsim norme juridice care să precizeze relațiile dintre diferitele Biserici locale, unitatea lor se manifesta practic în consacrările episcopale la care luau parte mai mulți episcopi vecini¹.

Sinodalitatea caracterizează în mod necesar episcopatul, bazându-se pe o structură sacramentală:

„Dreptul episcopilor în săvârșirea Tainelor fiind egal, iar hirotonia fiecăruia dintre ei săvârșindu-se de mai mulți episcopi în comuniune, în comuniune se exercită și hotărârile lor în chestiuni de învățătură. Căci învățătura nu e un domeniu pentru tine, ci prin ea se exprimă lucrarea mântuitoare a lui Hristos în Biserică, lucrare ce se săvârșește în mod principal prin Taine”².

Sinodalitatea va primi însă o formă juridică în epoca împăratului Constantin³. Având o bază canonică bine precizată⁴, ea se va dezvolta prin instituția sinoadelor în întreaga Biserică a lui Hristos, dar într-un mod mai accentuat în Bisericile Răsăritene. În acest sens, profesorul Salachas precizează:

„[...] concepția orientală a Bisericii pretinde o instituție care să exprime unicitatea Bisericii, iar nu pur și simplu multiplicitatea ei. Multiplicitatea nu poate fi însă supusă unității: este un element constitutiv al acesteia. Unitatea și multiplicitatea coincid într-o instituție care are o funcțiune ce prezintă două aspecte: funcțiunea protosului și funcțiunea «celor mulți», adică a capilor Bisericilor locale. Așadar, la nivelul provinciei, mitropolia, sau în cazul mai

---

¹ Cf. Dimitrios Salachas, *Il Diritto Canonico delle Chiese Orientali nel primo millennio*, Bologna, Edizioni Dehoniane, 1997, p. 53.

² Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică*, vol. II, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1997, p. 162.

³ Cf. Dimitrios Salachas, *op. cit.*, p. 54.

⁴ Principalele canoane sunt următoarele: can. 34 apostolic; can. 9 al Sinodului din Antiohia; can. 2 al Sinodului Ecumenic din Constantinopol I; can. 8 al Sinodului Ecumenic din Efes.

amplu al Bisericii patriarhale, există un centru de unitate – mitropolitul, patriarhul –, există o egalitate reală a tuturor episcopilor aflați în jurul unui centru de unitate reală; dar, așa cum ceilalți episcopi ai provinciei sau ai patriarhatului nu pot face nimic excepțional fără părerea mitropolitului, tot așa acesta nu poate face nimic fără părerea lor”⁵.

Sinodalitatea, la nivelul Bisericii Universale, nu se opune însă existenței unui primat real în Biserică, încredințat de Isus Hristos Sfântului Petru și succesorilor săi care sunt pontifi romani⁶.

Sinoadele, în Bisericile Răsăritene, îmbracă următoarele forme: sinoade ecumenice, sinoade patriarhale, sinoade mitropolitane. În timp s-a afirmat și sinodul endemic, care a cunoscut o dezvoltare însemnată în Constantinopol⁷. Prin urmare, membrii sinoadelor sunt episcopii eparhiali⁸. De aceeași părere este și teologul ortodox Ioan Bria, care definește sinodul/sinodalitatea ca „[...] adunarea episcopilor unei Biserici locale (sinod local), sau a episcopilor Bisericii Universale (sinod ecumenic) care are autoritatea de a lua decizii cu privire la învățătura, morala, disciplina și misiunea Bisericii”⁹. Acest fapt este statuat și în *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, atât în ceea ce privește Sinodul Episcopilor Bisericii Patriarhale¹⁰, cât și Sinodul Mitropolitan al Mitropolitului dintr-o Biserică Patriarhală¹¹ sau Arhiepiscopală Majoră¹².

---

⁵ Dimitrios Salachas, *op. cit.*, p. 54.

⁶ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* (în continuare: CCEO), cann. 42-54.

⁷ Ioan Floca, *Drept canonic ortodox*, vol. I, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1990, p. 402-405. Vezi și Marie-Hélène Congourdeau, *La Chiesa bizantina dal 1274 al 1453*, în *Storia del cristianesimo. Religione-Politica-Cultura*. Vol. VI. *Un tempo di prove (1274-1449)*, sotto la direzione di Jean-Marie Mayeur, Charles e Luce Pietri, André Vauchez, Marc Venard, edizione italiana a cura di Giuseppe Alberigo, Roma, Edizioni Borla/Città Nuova, 1998, p. 144-146.

⁸ Principalele canoane care precizează componența sinoadelor sunt următoarele: can. 12 al Sinodului din Antiohia; can. 6 al Sinodului Ecumenic din Constantinopol I; cann. 18, 76, 85-86 ale Sinodului din Cartagina; can. 18 al Sinodului din Ancyra; can. 12 al Sinodului din Laodiceea; cann. 3-5 ale Sinodului din Sardica; can. 47 al Sfântului Vasile cel Mare. Vezi Dimitrios Salachas, *op. cit.*, p. 58.

⁹ Ioan Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1994, p. 351.

¹⁰ „Can. 102, § 1. La Sinodul Episcopilor Bisericii patriarhale trebuie convocați toți și numai Episcopii hirotoniți ai aceleiași Biserici, oriunde ar fi constituiți, excluși fiind cei despre care se referă can. 953, § 1, sau cei ce sunt pedepsiți cu pedepse canonice conform cann. 1433 și 1434.

§ 2. În ceea ce-i privește pe Episcopii eparhiali, constituiți în afara limitelor Bisericii patriarhale, precum și pe Episcopii titulari, dreptul particular poate restrânge votul lor deliberativ, rămânând însă în vigoare canoanele referitoare la alegerea Patriarhului, a Episcopilor și a candidaților la funcții, despre care se tratează în can. 149.

§ 3. Patriarhul, pentru rezolvarea unor anumite treburi, poate invita, conform dreptului particular sau cu consimțământul Sinodului permanent, alte persoane, mai ales experți și Ierarhi

Pe de altă parte, canonistul ortodox Ioan Floca susține însă și canonicitatea *sinoadelor mixte*, chiar dacă acestea nu au o susținere în colecția oficială a canoanelor bisericești:

„Sinoadele mixte sunt sinoadele formate din episcopi întruniți laolaltă cu clericii din celelalte trepte ale preoției, cu reprezentanți ai credincioșilor și cu monahi. Practica acestor sinoade este atestată de o mulțime de date istorice, atât în Biserica de Răsărit, cât și în cea de Apus, începând cu Sinodul Apostolic, precum și de textele unor canoane din Răsărit și din Apus, texte care nu intră în colecția fundamentală de canoane ale Bisericii sau în codul nostru canonic. Acest ultim fapt i-a determinat pe mulți zeloși ultraierarhiști, atât din Apus cât și din Răsărit, să conteste canonicitatea sinoadelor mixte, și să o declare inovație protestantă sau protestantizantă”¹³.

Același canonist susține însă că numele pe care l-au primit mai cu seamă în timpurile prezente este cel de *adunare*¹⁴. Actuala legislație canonică a Bisericii Române Unite cu Roma nu cunoaște însă figura juridică a sinodului mixt, prezența laicilor fiind statuată însă în Adunarea Patriarhală¹⁵ și în Adunarea eparhială¹⁶.

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium nu conține de asemenea canoane cu privire la instituția sinodului diecezan. Sinodul diecezan este însă o instituție prezentă în Biserica Romano-Catolică, alcătuită din episcop, preoți, călugări și laici, componența sa fiind bine precizată atât în *Codex Iuris Canonici*¹⁷, cât și în *Instrucțiunea cu privire la Sinodul Diecezan*, realizată și promulgată de Congregația pentru Episcopi în colaborare cu Congregația pentru Evanghelizarea

---

care nu sunt Episcopi, și care își vor manifesta opiniile Episcopilor reuniți în Sinod, rămânând neschimbat can. 66, § 2.”

¹¹ Cf. *CCEO*, can. 133, § 1.

¹² Cf. *ibidem*, cann. 152-153.

¹³ Ioan Floca, *op. cit.*, p. 389.

¹⁴ Astăzi, în Biserica Ortodoxă Română există Adunarea eparhială sau Adunarea Națională Bisericească la nivel de Patriarhie. *Ibidem*, p. 391.

¹⁵ *CCEO*, can. 140: „Adunarea Patriarhală este o grupare consultativă a întregii Biserici pe care o prezidează Patriarhul și care prestează, prin opera sa, ajutor Patriarhului și Sinodului Episcopilor Bisericii patriarhale în rezolvarea problemelor mai importante, mai ales în ceea ce privește formele și metodele apostolatului, dar și disciplina bisericească, potrivit-le circumstanțelor timpului prezent și binelui comun propriei Biserici, ținând cont și de binele comun al întregului teritoriu unde există mai multe Biserici *sui iuris*?”

¹⁶ *Ibidem*, can. 235: „Adunarea eparhială își prestează opera în ajutorul Episcopului eparhial în cele referitoare la necesitățile speciale sau la utilitățile eparhiei”; can. 241: „Unicul legislator în adunarea eparhială este Episcopul eparhial, ceilalți având doar vot consultativ; doar el singur semnează deciziile de orice fel luate în adunarea eparhială; dacă acestea sunt promulgate în aceeași adunare, încep să oblige imediat, exceptând cazul în care se prevede în mod expres altfel?”

¹⁷ Cf. *Codex Iuris Canonici* (în continuare: *CIC*), can. 463.

Popoarelor în anul 1997. Natura sinodului diecezan este însă consultativă, oferind un ajutor concret episcopului eparhial, care este unicul legislator în sinod, semnând și promulgând prin autoritatea sa deciziile sinodale¹⁸.

II. *Natura sinodalității Bisericii Române Unite cu Roma la începutul secolului al XVIII-lea*

Această temă a fost îndelung dezbătută în istoriografie, sinodul fiind problematizat chiar din secolul al XVIII-lea. Concret, este pusă în discuție figura juridică a Soborului mare, instituție care a avut un rol deosebit de important atât în funcționarea Bisericii românești din Transilvania în secolul al XVII-lea, cât și în geneza Unirii ecleziastice cu Biserica Romei, având atribuții administrative, judecătorești și de reglementare disciplinară¹⁹. Datorită importanței sale, mai cu seamă în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, cercetătorii au corelat această temă cu chestiunea mai amplă a statutului Bisericii Române Unite cu Roma. Istoriografia românească cu privire la Soborul mare, și care punctează aspecte de ordin ecleziologic și canonic, poate fi structurată în jurul a trei interpretări principale:

II.1. *Soborul mare, alcătuit din mitropolit, protopopi și preoți*, este înțeles ca instituție ce continuă Sinodul mitropolitan al Bisericii românești din Ardeal. Această interpretare a fost oferită de Petru Maior, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea²⁰. Gândirea sa este articulată în următoarele puncte:

a) Biserica românească din Ardeal a avut demnitate mitropolitană, arhiepiscopul având sufragani pe episcopii din Ungaria²¹.

b) Datorită faptului că în secolul al XVII-lea nu mai sunt episcopi sufragani, Sinodul Mitropoliei de la Alba Iulia va cuprinde în componența sa pe mitropolit și pe protopopi, fiecare dintre aceștia fiind însoțit de doi preoți aflați sub jurisdicția sa²². Având ca punct de plecare canoanele sinoadelor Bisericii

---

¹⁸ Cf. *ibidem*, can. 466.

¹⁹ Vezi Daniel Dumitran, *Un timp al reformelor. Biserica Greco-Catolică din Transilvania sub conducerea episcopului Ioan Bob (1782-1830)*, București, Editura Scriptorium, 2005, p. 283.

²⁰ Gândirea lui Petru Maior cu privire la acest subiect trebuie să fie analizată pe fundalul iluminist și cu aspirații naționale românești al secolului al XVIII - lea, dar și în raport cu politica unei guvernări centralizate care substituie atribuțiile soborului și ale protopopilor cu instituția consistoriului. *Ibidem*, p. 283-285. De asemenea, trebuie să ținem seama de dependența sa ideatică de operele unor autori străini: Josephus Bingham, *Dissertationes, Originibus ecclesiasticis: articuli, homiliae, liturgiae et canones*, Halae, 1751; Ludovicus Thomassius, *Vetus et nova Ecclesiae disciplina*, Venetiis, 1773; Petrus de Marca, *De Concordia sacerdotii et imperii seu de Libertatibus ecclesiae Gallicane. Dissertationes Ecclesiasticae. Varii Argumenti*, 1763; Justinus Febronius. Vezi Laura Stanciu, *Biografia unei atitudini: Petru Maior (1760-1821)*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2003, p. 188-195.

²¹ Petru Maior, *Protopopadichia*, ediție de Laura Stanciu, Alba Iulia, 1998, p. 92-106, 205-212.

²² *Ibidem*, p. 218.

Răsăritului cu privire la obligativitatea întrunirii periodice a sinoadelor mitropolitane alcătuite din episcopi, Petru Maior își continuă discursul afirmând că această obligație a fost respectată și de mitropoliții de la Alba Iulia, precum și de ierarhii Episcopiei Făgărașului, însă în modalitatea care le stătea la îndemână: „Acest obicei ca în tot anu odată să se adune toți protopopii din fiește care protopopiat, câte cu doi preoți, cu vlădica său la sobor, carele se chiamă soborul mare, cu deadins s-au ținut mai demult și în eparhia Făgărașului”²³.

c) Această componență este validă din punct de vedere canonic deoarece protopopii sunt urmașii horepiscopilor²⁴ din Biserica primară, moștenindu-le prerogativele și drepturile²⁵. Chiar dacă prerogativele protopopilor depășesc competențele horepiscopilor de odinioară, acestea se bucură de valabilitate, deoarece obiceiul marcat printr-o tradiție îndelungată devine lege²⁶.

d) Această componență specială explică prerogativele mari de care se bucura atât sinodul cât și protopopii, Soborul mare fiind forul suprem de conducere al Bisericii. Competențele sale sunt: alegerea episcopului și eventual judecarea acestuia, for judecătoresc, administrativ și responsabil cu chestiunile de ordin pastoral și disciplinar²⁷.

---

²³ Idem, *Istoria Bisericii Românilor*, ediție de Ioan Chindriș, vol. I, București, Editura Viitorul Românesc, 1995, p. 176.

²⁴ Horepiscopii sunt în concepția lui Maior preoți care coordonau viața bisericească a bisericilor aflate în sate. Plecând de la can. 57 al Sinodului din Laodicea și de la can. 6 al Sinodului din Sardica, care au interzis episcopilor să se stabilească în sate, ajunge la concluzia că „acești povățuitori și căpetenii a preoților celor de prin sate s-au zis horepiscopi, care cuvântul grecesc vine de la *ἡγορα* care însemnează și *în loc* sau cum se zice vice și *sat* și de la *episcop*. De unde horepiscop atâta face cât în locul episcopului, adică vice-episcop au episcop de sat. [...] horepiscopii, măcar că în locul episcopilor ocârmuiau besericile cele lor încredințate: totuși cu hirotonia era numai preoți”. Idem, *Protopopadichia*, p. 70-71.

²⁵ „Horepiscopii aceștia, măcar că numele demult și l-au pierdut, atât în beserica răsăritului, cât și în beserica apusului, totuși și astăzi trăiesc și pe airea, dară mai vârtos în Ardealul nostru sub numele Protopopilor, care numai odată să arunci ochii preste puterea, cădințele și privileghioanele, cu care sunt într-armați acești Protopopi, vei afla adevărat, și luminat vei vedea, cum că Protopopii noștri măcar că nu se numesc acum așa, întru adevăr sunt horepiscopi, dară în floare cu mult mai frumoasă de cum era horepiscopii cei de demult.” *Ibidem*, p. 87-88; vezi și *Istoria Bisericii Românilor*, p. 191-195.

²⁶ „[...] totuși osibirea și anumirea drepturilor, care curg dintru acea putere de obște, și altele unele privileghioane protopopești, care nu au avut horepiscopii cei de demult, rezimă în obicei, vom vădi, cum că obiceiul nu mai puțină putere are decât canoanele, nici mai puțină îndetorare aduce de cât legea; ca cu aceea lămurit să se vadă tăria și virtutea puterii și privileghioanele acestora măcar că nu se află sau în canoanele părintești, sau în legile împărătești.” *Ibidem*.

²⁷ Idem, *Protopopadichia*, p. 186-196, 200-201. Vezi și *Istoria Bisericii Românilor*, p. 176: „Întru acest săbor, protopopii cu vlădica sfătuia despre lucrurile clirului ceale de obște și alte pricini și cauze, sau de căsătorie, sau când era asupra vreunui protopop se judeca”.

e) Datorită extinderii mari a Mitropoliei de Alba Iulia, iar ulterior a Episcopiei Făgărașului, Soborul cunoștea și o formă restrânsă, fiind alcătuit din episcop și 12 clerici: „[...] avea 12 bărbați aleși din clir, carei închipuia săborul mare. Aceștia de câte ori era de lipsă a se lucra ceva lucru mai mare preste an, înștiințați de vlădica, se aduna și sfătuia cu vlădica în locul săborului mare. Acest obicei s-au ținut necurmat, nu numai după ce s-au unit românii cu Besearica Romei, până când se feace mănăstirea călugărilor din Blaj, ci și înainte de făcuta unire”²⁸. Acești 12 clerici au fost numiți „titori jurați” de episcopul Atanasie, iar de Inochentie Micu-Klein „asesori”²⁹.

II.2. Soborul mare în gândirea lui Simion Bărnuțiu: laicii în componența sinodului

Simion Bărnuțiu scria în 1843 un text despre *Săborul cel mare al Episcopiei Făgărașului*, în care reia discursul lui Petru Maior cu privire la această importantă instituție care a avut o incidență puternică asupra Bisericii românești din Transilvania, atât înainte cât și după Unirea cu Roma. Scrierea sa constituie un apel la recuperarea Soborului mare în Biserica Unită, atât pentru faptul că dorea „transformarea sinodului în reprezentanța națională a românilor”, cât și în vederea „situației sale și a partizanilor săi aflați în conflict deschis cu episcopul Lemeni”, dorind „lămurirea situației, reabilitarea lor și, eventual, contestarea arhierelui, prin intermediul instanței supreme de judecată din Biserica Răsăritului, Sinodul cel Mare”³⁰.

Simion Bărnuțiu reafirmă componența clericală a Soborului mare, dar se distanțează de Petru Maior, afirmând și participarea laicilor: „Încă mai sunt protocoale de ale episcopilor bătrâni, în care au însemnat strămoșii noștri cum se chema în tot anul protopopii cu deputații clerului, ba din mireni încă era datină a chema pe unii mai de frunte și mai puternici în cuvinte și în fapte boieri ai neamului nostru”³¹. Textul ne dă impresia că Bărnuțiu își construiește teza pornind de la faptul că, chiar și după Unire, au existat sinoade la care au participat laicii, dar nu oferă nici un argument de natură canonică prin care să le susțină prezența în sinod. Oricum, nu precizează care trebuie să fie statutul laicilor în sinod, care sunt drepturile și obligațiile lor? Prezența lor în sinod este doar de ordin consultativ? Bărnuțiu nu lămurește aceste chestiuni, dând impresia că a fost mai degrabă însuflețit de scopul politic și, prin prisma conflictului personal cu episcopul său, de contestarea unei ecleziologii piramidale centrate pe figura episcopului. În acest sens, cu referire la

---

²⁸ *Ibidem*, p. 177.

²⁹ *Ibidem*, p. 178.

³⁰ Ciprian Ghișa, *Biserica Greco-Catolică din Transilvania (1700-1850). Elaborarea discursului identitar*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2006, p. 308.

³¹ Simion Bărnuțiu, *Săborul cel mare al Episcopiei Făgărașului*, în Ioan Chindriș, *Simion Bărnuțiu. Suveranitate națională și integrare europeană*, Cluj-Napoca, 1998, p. 62.

necesitatea instituției sinodului mare, spunea: „Biserica noastră au avut bună tocmeală, că precum ne învață istoria bisericească, puterea de a pune legi și de a tracta despre trebile bisericești așa au fost stâmpărată, încât episcopii nu erau volnici a despune în trebile bisericești singuri după capul lor, ci în sinoduri se punea legi și canoane, și episcopii era dători a chivernisi biserica după canoanele acele”³². Pe lângă Soborul mare, Bărnăuțiu amintește și el de componența sa retrânsă: episcopul și cei 12 clerici³³. O poziție apropiată, dar cu accente mai puțin radicale, a avut și Barițiu³⁴.

II.3. Soborul mare – între legislația romano-catolică, calvină și Pravilă

Scrierile din a doua jumătate a secolului al XIX-lea cu privire la dimensiunea sinodală a Bisericii Române Unite cu Roma au un pregnant caracter canonic și teologic. În continuare vom prezenta gândirea autorilor mai relevanți pe această temă.

a) Episcopul Iosif Papp Szilagyî a publicat în anul 1862 *Enchiridion Juris Ecclesiae Orientalis Catholicae*³⁵; opera teologului Iosif Papp Szilagyî a fost pentru multă vreme unicul manual de drept canonic³⁶ al Bisericii Române Unite, care a intrat în literatura canonică internațională.

Tema sinodalității este prezentată prin nuanțarea instituțiilor sinodale concrete, care sunt fundamentate pe legislația bisericească. Astfel, după precizarea în spirit catolic a instituției sinodului ecumenic, care nu are o autoritate superioară pontifului roman³⁷, sunt prezentate diferitele categorii de sinoade provinciale:

„Praeter Concilia oecumenica, seu universalia, celebrata sunt etiam Concilia particularia, et quidem majora: Patriarchalia, sub praesidio Patriarchae congregatis Metropolitibus, Archi-Episcopis, et etiam episcopis; atque

---

³² *Ibidem*, p. 66.

³³ *Ibidem*, p. 64.

³⁴ Vezi analiza făcută de Ciprian Ghișa, *op. cit.*, p. 301-308.

³⁵ Noi vom cita ediția din 1880: Iosif Papp Szilagyî, *Enchiridion Juris Ecclesiae Orientalis Catholicae*, pro usu auditorum theologiae, et eruditione cleri graeco-catolici, Magno-Varadini, Typis Eugenii Hollósy, 1880.

³⁶ Cf. C.G. Patelos, *Vatican I et les évêques uniates. Une étape éclairante de la politique romaine à l'égard des orientaux (1867-1870)*, Louvain, Nauwelaerts, 1981, p. 230. R. Aubert a apreciat de asemenea marea valoare a acestei lucrări, pe care o consideră ca fiind unul dintre puținele manuale de drept canonic oriental publicate în secolul al XIX-lea și care a contribuit decisiv la organizarea Bisericii Române Unite; cf. R. Aubert, *Storia della Chiesa. Vol. XXI/2. Il pontificato di Pio IX (1846-1878)*, ediția a II-a italiană îngrijită de Giacomo Martino S.I., Torino, Ed. S.A.I.E., 1976, p. 626. Vezi și: Cristian Barta, *Tradiție și dogmă. Percepția dogmatică a Unirii cu Roma în operele teologilor greco-catolici (secolele XVIII-XIX)*, Blaj, Editura Buna Vestire, 2003, p. 191-193; William Alexandru Bleiziffer, *Disciplina dei Sacramenti e Culto divino*, Alba Iulia, Editura Aeternitas, 2002, p. 18-19.

³⁷ Iosif Papp Szilagyî, *op. cit.*, p. 115.

Nationalia, dum Archi-Episcopi et Episcopi alicuius Regionis sub Primate, seu Principe Archi-Episcopo, de objectis ecclesiasticis fidem et disciplinam attinentibus consultaturi conveniunt; [...] Concilia Provincialia, ad quae Episcopi singularis Provinciae ecclesiasticae, sub praesidio Metropolitae, aut sede metropolitana vacante antiquioris in Provincia Episcopi congregantur”³⁸.

În cazul acestora din urmă, cel care are puterea de a le convoca este mitropolitul sau, în caz de vacanță a scaunului mitropolitan, de vicarul capitlului mitropolitan³⁹. Membrii sunt: în primul rând episcopii, dar și prelații cu jurisdicție episcopală; ceilalți clerici, inclusiv reprezentanții capitlului, au doar un rol consultativ; la lucrările sinodului pot fi invitați și laici, însă aceștia nu pot avea un rol activ:

„Ut vero laici ad Synodum vocentur praescriptum nullibi est, et si aliquando in Synodis adfuerunt, tantum passivi spectatores erant, praeterquam in electione Episcoporum, et ordinatione Clericorum, dum et illi testimonium ferebant. Laicisque nullam unquam activam partem in Synodis competiisse testimonium fert ipse Protestans Beveregius inquires [...]”⁴⁰.

Competențele sinodului provincial (mitropolitan) sunt legate de disciplina, moravurile și viața pastorală a Bisericii, având totuși limite clare în puterea sa legislativă: nu are capacitatea de a defini dogmele credinței; nu poate legifera nimic care să contrazică dreptul comun (decretele sinoadelor ecumenice, constituțiile Sfântului Scaun și decretele Curiei și ale Cancelariei apostolice, tradițiile legitime și universale)⁴¹.

Sinodul diecezan, afirmă Szilagy, adică adunarea clerului diecezan sub prezidiul episcopului, nu este o instituție fundamentată pe canoanele Bisericii Răsăritului. Cu toate acestea, în Transilvania au fost celebrate sinoade diecezane în mod regulat, lucru de altfel pretins chiar de principele calvin George Rákoczi. Prin însuși faptul Unirii religioase cu Roma, Biserica românească a dobândit însă o bază juridică din partea Bisericii latine, ce completa lipsa canoanelor din patrimoniul legislativ grec. Din acest motiv, episcopul Iosif Papp Szilagy reia definiția dată de Papa Benedict al XIV-lea:

„Legitima congregatio ab Episcopo coacta ex Presbyteris et clericis suae diocesis, aliisque, qui ad eam accedere tenentur, in qua de his, quae curae pastorali incumbunt agendum et deliberandum est”⁴².

În acest sinod, care este convocat de episcop – iar în mod excepțional, cu mandat special, de către vicarul general episcopal – sau de vicarul general

---

³⁸ *Ibidem*, p. 125-126.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 127.

⁴¹ *Ibidem*, p. 128.

⁴² *Ibidem*, p. 129.

capitular în caz de vacanță a scaunului episcopal, numai episcopul are putere judecătorească și legislativă, toți ceilalți membri având un rol consultativ⁴³. Nu se amintește nimic despre participarea laicilor. Obiectul sinodului diecezan și limitele legislației episcopale în cadrul lui sunt cele prevăzute de Papa Benedict al XIV-lea.

Episcopul Szilagyi preia la rândul său teza lui Petru Maior cu privire la *descendența protopopilor din horepiscopi*, dar subliniază că și vicarii foranei moștenesc prerogativele horepiscopilor. Spre deosebire de Maior, el afirmă că unii horepiscopi au avut chiar demnitatea episcopală⁴⁴.

În concluzie, pentru Iosif Papp Szilagyi, Soborul mare, convocat înainte de Unire, dar și după încheierea acesteia, mai ales în prima jumătate a secolului XVIII, este instituția latină a sinodului diecezan. Protopopii intră în componența sinodului diecezan⁴⁵, dar funcțiunea lor în sinod se concretizează în sfătuirea episcopului. Cu toate acestea, chiar dacă sunt lipsiți de puterea judecătorească, ei au încă un rol important în zona asupra căreia au jurisdicție: veghează asupra moralității și disciplinei clerului; vizitează și verifică parohiile; prezidează adunările parohilor; instalează preoții parohi în numele episcopului; celebrează înmormântarea pentru preoții decedați; aplică dispozițiile episcopului; cu mandatul episcopului poate examina cauzele mai ușoare cu scopul de a informa autoritatea superioară, dar nu poate da sentințe⁴⁶.

b) Canonistul Ioan Rațiu reia îndeaproape discursul lui Szilagyi despre sinoadele particulare, care sunt naționale și provinciale (mitropolitane)⁴⁷, dar când ajunge la sinoadele diecezane remarcăm câteva amănunte: este de competența sinodului, începând cu anul 1751, să aleagă viitorul episcop, votând

---

⁴³ *Ibidem*, p. 129-130.

⁴⁴ „Quia vero hi Chorepiscopi Vicarii Episcoporum foranei etiam nominati, praeter jurisdictionem ad regimen loci, cui praeficiebantur necessariam, potestas quoque data erat conferendi minores Ordines, quibus tunc temporis accensebatur Subdiaconatus; et aliquando, cum nimirum episcopali caractere erant exornati, iisdem ab Episcopo loci facultas quoque delegabantur conferendi Ordines sacro; inde factum est, ut Chorepiscopi tot condecorati praerogativis, eousque audaciae devenissent, ut in omnibus se Episcopis aequarent [...]. Idem in Ecclesia Orientali sunt Protopresbyteri rurales, alias Protopopae vocati, quorum aliquando potestas eadem erat cum Vicariorum foraneorum. Extinctis nempe Chorepiscopi, sollicitudo lustrandi rusticas parochias, praesidendi parvis oppidis, corrigendi et punendi in his degentes clericos, quae prius Chorepiscopis competeat, translata fuit in Protopresbyteros, Archidiaconos, Decanos rurales”. *Ibidem*, p. 147-148.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 131.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 148.

⁴⁷ Ioane Rațiu, *Instituțiunile dreptului bisericescu, cu respectu la disciplina vigente in provincia metropolitana greco-catolica de Alba-Iulia - Fagarasin, Blaj*, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, 1877, p. 273-276.

trei persoane; votarea se propune autorității seculare spre a fi confirmată⁴⁸. Plecând de la evoluția acestei instituții în istoria Bisericii noastre, Rațiu remarca:

„Sinoadele diecezane ca unele instituțiuni de interesu locale suntu supuse schimbariloru, prein urmare potu esiste si potu inceta, si dupa diverse tempuri se potu conchiama pre base mai ample, au mai inguste. Atari sinoade se tienura la noi in tote tempurile, si actele acelora se afla adunate de diferiti scriptori”⁴⁹.

Pe scurt, se afirmă „elasticitatea” acestei instituții, adaptabilitatea ei la nevoile eparhiei în determinate momente istorice. Componenta sa poate varia, incluzând chiar și laicii⁵⁰. Trăgând noi concluzia inerentă tezei sale, spunem că Soborul cel mare pare a fi pur și simplu o variantă lărgită a Sinodului diecezan.

Ioan Rațiu se situează de asemenea pe linia lui Petru Maior, susținând că „in genere chorepiscopii se bucurau de acele drepturi, de cari se bucura astadi vicarii foranei si protopopii”⁵¹, dar, la fel ca Szilagyî, admite că unii horepiscopi erau episcopi autentici:

„Chorepiscopii dupa sententia cea mai probabile erau presbiteri, pre cari episcopii i puneau se-i suplinesca prein sate. S-a templatu adese ori ca la acestu oficiu se aplecau si episcopi adeverati, mai alesu de acelia, care fiendu alungati dein scaunele loru de persecutatori, nu aveau dein ce se sustiena”⁵².

c) Alexandru Grama este autorul unui studiu amplu și erudit pe tema Soborului mare⁵³. El își începe analiza urmărind cele mai vechi atestări istorice cu privire la această instituție la românii ardeleni: sinodul din 1627, ținut sub mitropolitul Dosoftei; sinodul din 1643, care l-a depus pe mitropolitul Ilie Iorest și l-a ales în locul său pe Simion Ștefan; cele două sinoade ținute în 1675 sub mitropolitul Sava Brancovici; sinodul care l-a depus pe mitropolitul Sava Brancovici în 1679; sinodul care l-a ales mitropolit pe Iosif Budai⁵⁴.

Ținând seama de informațiile despre componența acestor sinoade, Grama deosebește două forme ale Soborului mare: una alcătuită din mitropolit și protopopi, iar alta mai amplă, care cuprindea și alți preoți⁵⁵. În același timp, el

---

⁴⁸ *Ibidem*, p. 278.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 279.

⁵⁰ „Nu este indoela că beserica preste totu luata stă dein clerici si laici, prein urmare si laicii ca adeverati membrii ai besericei potu lua parte la unele afaceri de natura mixta (in asia numitele congrese miste) ce i atengu si pre densii, precum suntu d. e. administrarea bunuriloru besericesci, si scolastice, causele stolarie, etc [...]” *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*, p. 315.

⁵² *Ibidem*, p. 314.

⁵³ Alexandru Grama, *Instituțiunile calvinesci din Ardelu, fazele lor în trecutu și valorea în presente. Studiu istorico-canonicu*, Blaj, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, 1895.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 11-17.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 17-19.

reuşeşte să identifice și competențele Soborului în această perioadă, iar apoi le prezintă din perspectiva Soboarelor mari care au avut loc după Unire. Pentru a înțelege evoluția acestei instituții până la jumătatea secolului al XVIII-lea, se impune într-adevăr să conștientizăm continuitatea și diferențele în ceea ce privește competențele⁵⁶. Noi le vom prezenta în următorul tabel:

	Competențele Soborului mare înainte de Unire	Competențele Soborului mare după Unire
1.	Alegerea mitropolitului, care era propus spre confirmare principelui.	Alegerea episcopului, prin votarea a trei candidați.
2.	Judecarea și depunerea mitropolitului.	-
3.	Precizarea și promulgarea unor legi și canoane obligatorii pentru toți membrii Mitropoliei.	Statuarea unor legi și canoane disciplinare pentru clerul și credincioșii eparhiei.
4.	Alegerea titorilor și a juraților scaunului mitropolitan.	Alegerea celor 12 asesori.
5.	Era for de judecată în cauzele procesuale.	Până la 1742, Soborul mare era for de judecată de prima și de a doua instanță pentru cauzele protopopilor; în același timp, se remarcă faptul că și episcopul își asumă aceste atribuții.
6.	Alegerea și întărirea protopopilor.	-
7.	Avea atribuții supreme în administrarea și verificarea averii Mitropoliei.	-
8.	Participa la evenimentele liturgice mai însemnate, ca de pildă la sfințirea unui episcop.	Participa la instalarea episcopilor.
9.	Soborul mare alegea pe cei doi protopopi care îl însoțeau în Țara Românească pe cel ales mitropolit, pentru a fi sfințit.	-
10.	Decidea pedepsele mai grave.	Stabilea pedepsele <i>latae</i> și <i>ferendae sententiae</i> .

Această privire comparativă îl îndreptățește să afirme că „după s. Unire săborulu mare încetă de a mai fi jurisdicțiunea cea mai înaltă bisericească, sub care sta totă obștea creștinilor, mitropolitulu, clerulu și poporulu, și începu a funcționa mai multu ca unu organu ajutătoriu în ocârmuirea bisericească pe

⁵⁶ *Ibidem*, p. 20-26.

lângă episcopul, prin ce, vom vede, s-a apropiatu mai tare de principiile Pravilei”⁵⁷.

Oricum, teza lui Grama, pe care o argumentează făcând un paralelism între Soborul mare și Sinodul general al Bisericii Calvinice din Transilvania, nuanțând punctele comune și politica de calvinizare a românilor transilvăneni⁵⁸, se articulează în următoarele puncte: 1) Soborul mare nu este nicidecum o instituție a Bisericii Răsăritului, deoarece nu are fundament în legislația răsăriteană; 2) Soborul mare este introdus în Biserica românească ca instrument al prozelitismului calvin. În timp, această instituție a devenit forul suprem legislativ, judecătoresc și administrativ, având autoritate chiar și asupra episcopului. Aceste prerogative sunt însă contrare atât legislației canonice a Bisericii Răsăritene, cât și legislației romano-catolice, care concentrează autoritatea în episcop; 3) Originea istorică a Soborului mare nu este însă calvină, deoarece calvinii au împrumutat-o din Biserica Romano-Catolică⁵⁹ și au introdus-o în Biserica românească cu modificările pretinse de învățătura calvină⁶⁰; 4) După Unire, din instituția Soborului mare au fost eliminate elementele specific calvine, iar normele privind natura și funcționarea sa au fost preluate din ceea ce prevede cu privire la sinodul diecezan *Corpus Juris Canonici* al Bisericii Romano-Catolice. Această adaptare la legislația catolică apuseană nu contrazice *Pravila*, chiar dacă aceasta nu prevede nimic cu privire la sinoadele diecezane⁶¹; 5) După Unire, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, sinodalitatea se exprimă într-un „consistoriu tare amplu analogu cu sinoadele diecesane din apusu”⁶² sau în „congrese mestecate”⁶³, dar și în consfătuirea episcopului cu cei 12 clerici confirmați în sinod. Se deschide astfel calea spre viitorul consistoriu episcopal⁶⁴; 6) Laicii nu au participat la soborul mare, nici înainte de Unire, în mod constituțional, iar când totuși au participat, nu au avut un rol activ în toate chestiunile bisericești ale sinodului. Chiar și sinodul general calvin limita prezența laicilor în dezbaterile sinodale de ordin dogmatic. După

---

⁵⁷ *Ibidem*, p. 25-26.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 29-40.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 65-67.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 70-71.

⁶¹ „Ce ne rămâne dară? Nimicu alta decâtu, că în ținerea sinodeloru diecesane să ne acomodămu după dreptulu apusanu emanatu totu din aceleși principii, care le profesează și Pravila, căci în privința pricipiiloru fundamentali de dreptu bisericescu nu este nici o deosebire între Pravila noastră și între *Corpus juris canonici* din biserica apusului”. *Ibidem*, p. 70.

⁶² *Ibidem*, p. 79.

⁶³ *Ibidem*, p. 81.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 79-80.

Unire, prezența laicilor în *adunarea bisericească*⁶⁵ poate fi utilă, dar implicarea lor trebuie să fie conformă legislației. Grama o numește și *sinod mixt*⁶⁶.

d) Soborul mare – între presiunea calvină și asumarea responsabilă din partea Bisericii românești.

Ana Dumitran s-a oprit de asemenea asupra temei Soborului mare, consacându-i câteva studii⁶⁷. Apropiindu-se de poziția exprimată de Alexandru Grama cu privire la geneza Soborului mare din întâlnirea Ortodoxiei cu Reforma calvină în spațiul transilvănean, într-o formă unică pe care nu o întâlnim la alte Biserici Răsăritene, Ana Dumitran se distanțează de istoricul și teologul blăjean în ceea ce privește modalitatea nașterii acestei instituții: Al. Grama „dovedește fără echivoc influența Reformei, dar o subsumează în exclusivitate prozelitismului și neputinței Bisericii românești de a se opune acestuia, ignorând total posibilitatea unui dialog constructiv între cele două părți și a găsirii unor soluții pentru care sinodul general al Bisericii maghiare să fi constituit doar modelul care putea să ofere sugestii, fără să se tindă spre o reproducere identică a acestuia”⁶⁸. Autoarea este pe deplin conștientă de presiunea Bisericii Calvine asupra românilor transilvăneni: prima atestare documentară a unui sinod alcătuit din episcop și clerici este din anul 1566, fiind legat de începutul păstoririi episcopului român reformat Gheorghe de Sângeorz; la jumătatea secolului al XVII-lea, Soborul mare este deja perceput ca cea mai importantă instituție ecleziastică a românilor transilvăneni, dar nu trebuie să uităm faptul că „manifestarea plenitudinii puterii cu care a fost investit soborul se face sub directa supraveghere și poate chiar îndrumare a oficialităților politice și ecleziastice calvine”⁶⁹. Dincolo însă de această influență, Ana Dumitran sugerează posibilitatea că „nu toate atribuțiile noi intrate în Biserica românească în epoca Reformei s-au datorat unor impulsuri externe, ci au existat cu siguranță și cazuri când schimbarea s-a produs din propria inițiativă a clerului ortodox, determinat de împrejurări să rezolve probleme care

---

⁶⁵ „[...] o adunare bisericească compusă din preoți și din mireni numai în înțelesu forte largu se pote numi sinodu, încātu cuvântulu grecescu *συνδοχος* însemnează adunare, căci în sensu canonicu *sinodu se numescu numai adunările ierarhie?*”. *Ibidem*, p. 73.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 76.

⁶⁷ Vezi Ana Dumitran, *Instituția Soborului mare în biserica românească din Transilvania până la unirea cu Biserica Romei*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Historia*, XLII, 1997, nr. 1-2, p. 39-49; Eadem, cap. „Soborul mare”, în Ana Dumitran, Gudur Botond, Nicolae Dănilă, *Relații interconfesionale româno-maghiare în Transilvania (mijlocul secolului XVI - primele decenii ale secolului XVIII)*, Alba Iulia, 2000, p. 72-77; Eadem, *Religie ortodoxă - Religie reformată. Ipostaze ale identității confesionale a românilor din Transilvania în secolele XVI-XVII*, Cluj-Napoca, Editura Nereamia Napocae – Cristian Matos, 2004, p. 169-170.

⁶⁸ Eadem, „Soborul mare”, p. 72, nota 272.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 73.

nu intraseră până atunci în raza de interes a celorlalte Biserici românești, pentru a se putea inspira din experiența lor⁷⁰.

III. *Încercare de bilanț*

III.1. *În privința genezei și naturii instituției Soborului mare*

Sinodalitatea Bisericii Române Unite cu Roma izvorăște, sub aspect ecleziologic, din structura eclezială și sacramentală a Bisericii lui Hristos. Modalitățile sale de manifestare în prima jumătate a secolului al XVIII-lea au fost însă tributare într-o anumită măsură instituției Soborului mare, afirmată în secolul al XVII-lea sub influența calvină, dar și ca posibilă soluție acceptată și apărută cu îndârjire de românii transilvăneni. În contextul imposibilității celebrării unor sinoade mitropolitane, sinodalitatea s-a afirmat deci în forma Soborului mare, care, dincolo de noile atribuții de inspirație calvină, lasă să se întrevadă o origine juridică în sinodul diecezan al Bisericii Romano-Catolice. Continuitatea pe care Petru Maior a văzut-o între sinodul episcopului din oraș și al horepiscopilor din sate și Soborul mare alcătuit din mitropolit și protopopi nu mai poate fi susținută din următoarele motive: 1) Cercetările recente⁷¹ au demonstrat că horepiscopii nu erau simpli preoți, ci episcopi care activau în sate. Acest lucru este scos în evidență de: can. 13 al Sinodului din Ancyra (314), care prezintă figura horepiscopului cu trăsăturile unui episcop sufragane, care poate sfinți diaconi și preoți având mandatul episcopului orașului; can. XIV al Sinodului din Neocezareea, care le recunoaște dreptul de a concelebra cu episcopul la Jertfa Euharistică. Strategia Bisericii de a renunța la episcopii de la țară este mărturisită de can. 6 al Sinodului din Sardica (343-344) și de can. 57 al Sinodului din Laodiceea (343), care interzic instituirea unor noi episcopi la sate și limitează rolul episcopilor deja existenți în astfel de zone. În mod progresiv, așa cum sugerează și can. 14 al Sinodului ecumenic de la Niceea II (787), horepiscopatul devine doar un titlu. 2) În această situație, întrucât horepiscopii erau episcopi, paralelismul făcut între ei și protopopi este lipsit de o bază istorică și canonică.

Această trăire particulară a sinodalității în Biserica românească transilvăneană în secolul al XVII-lea se explică așadar prin coordonatele politice, religioase și sociale ale vremii. Lipsa de canonicitate, din punctul de vedere al legislației răsăritene și romano-catolice, a unor atribuții asumate de Soborul mare – ca de pildă puterea de a judeca și demite episcopul, dar și for

---

⁷⁰ *Ibidem*, p. 77.

⁷¹ Vezi Dimitrios Salachas, *op. cit.*, p. 100-103. De asemenea, Ioan Floca, în *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, Sibiu, 1992, p. 199, referindu-se la can. 14 al Sinodului din Neocezareea, precizează că: „Diferențierea dintre episcopii eparhioți și horepiscopi, admisă pe linie administrativă, se consideră că nu poate fi invocată pe linie sacramentală, unde sunt egali”.

suprem în administrarea averilor mitropolitane – este expresia unor realități tributare momentului istoric.

III.2. *Soborul mare în prima jumătate a secolului al XVIII-lea*

Instituția Soborului a primit ulterior corecturile impuse de legislația latină care statua natura și atribuțiile sinodului diecezan din Biserica Romano-Catolică, acesta fiind subordonat autorității episcopului. Episcopii uniți s-au folosit în mod frecvent de instituția sinodului. Greta Miron identifică nu mai puțin de 19 sinoade generale întrunite în Biserica Română Unită în perioada 1698-1742⁷². Acestea sunt precedate și de Soborul mare din 1697. Întrunirea periodică a Soborului mare a vizat lămurirea și organizarea chestiunilor vitale pentru întărirea Unirii, dar și în ceea ce privește viața morală a clerului și a credincioșilor, organizarea administrativă și pastorală a eparhiei.

a) Putem spune că geneza Unirii cu Biserica Romei, sub aspectul luării și manifestării deciziei de unire din partea românilor, s-a articulat în mod sinodal: 1) Chiar în Decretul de Unire semnat de Mitropolitul Teofil și protopopii săi în 1697 se menționează că Unirea cu Biserica Romei a fost decisă în cadrul Soborului mare: „Quod quum elapso Februario Albae-Juliae *generalem Synodum* [sobor mare – n.n.] celebraremus, unanimi consensu conclusimus, nos redire in gremium s. Matris Ecclesiae Romano-catholicae eidemque reuniri [...]”⁷³. Prin *generalem synodum*, iezuitul Nilles înțelege „universumque totius metropoliæ clerum legitime repraesentat”⁷⁴, deci o instituție capabilă să dezbată și chiar să proclame unirea ecleziastică; 2) Unirea este reafirmată în cadrul sinodului convocat de mitropolitul Atanasie la 7 octombrie 1698⁷⁵; de asemenea, în sinoadele din 8-30 septembrie 1699⁷⁶, din 4-5 septembrie 1700⁷⁷, din 6 ianuarie 1701⁷⁸, din 25 iunie 1701⁷⁹.

b) Soborul mare a fost forul în care s-a reafirmat oficial unirea, luându-se măsuri pentru întărirea acesteia: 1) Unirea a fost confirmată la sinodul din 1707, în contextul tulburărilor provocate de Ioan Țirca⁸⁰; în sinodul din 1711, după ce mitropolitul și protopopii au contestat unirea, au revenit asupra

---

⁷² Vezi Greta Miron, „... poruncește, scoale-te, du-te, propoveduește ...”. *Biserica Greco-Catolică din Transilvania. Cler și enoriași (1697-1782)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2004, p. 110.

⁷³ Nicolaus Nilles, *Symbolae ad illustrandam Historiam Ecclesiae Orientalis in terris coronae S. Stephani*, vol. I, Oeniponte, 1885, p. 169.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 170, nota 1.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 203-212.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 240-241.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 246-249.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 272. Vezi și Octavian Bârlea, *Unirea Românilor (1697-1701)*, în *Îndreptar*, München, XIII, nr. 49-50, iulie-decembrie 1990, p. 40.

⁷⁹ N. Nilles, *op. cit.*, p. 320-325.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 372-373.

deciziei și au reafirmat-o⁸¹; 2) can. 2 al sinodului din 26 februarie 1725 precizează măsuri pentru a împiedica hirotonia preoților în afara eparhiei⁸²; 3) can. 4 al aceluiași sinod interzice importul de carte ortodoxă, ce este contrară Unirii, din afara eparhiei⁸³.

c) Soborul mare a fost instrumentul exprimării și afirmării conștiinței eclezial-identitare: 1) Sunt relevante din punct de vedere identitar expresiile care apar de exemplu în decretul sinodului din 1698: membrii sinodului sunt reprezentanții legitimi ai „Bisericii românești”⁸⁴, care este o „Biserică a Răsăritului”⁸⁵, având o tradiție specifică ce se exprimă în ceremonii, sărbători, posturi și calendar vechi. Așadar, în spiritul Sinodului florentin, se dorește refacerea comuniunii cu Roma, refăcându-se unirea în credință, iar nu în rit; 2) Individualitatea specifică a Bisericii românești trebuia să fie asigurată prin dreptul sinodului de a-și alege în continuare ierarhul⁸⁶; 3) can. 14 al sinodului de la 1700 pretinde preoților să slujească în limba română, cât de mult le stă în putință⁸⁷; 4) Identitatea confesională include obligativitatea prezenței icoanelor (Hristos, Maica Domnului și Sfântul Nicolae) în biserici, așa cum pretinde can. 24 al sinodului de la 1700.

d) În cadrul Soborului mare s-au stabilit chestiuni legate de modalitatea funcționării sale. Este relevant în acest sens can. 1 al sinodului din 1700, care fixează componența Soborului – fiecare protopop însoțit de 2 preoți – și finanțarea participării acestora⁸⁸.

e) În spiritul Reformei catolice post-tridentine, Soborul a devenit și mijlocul de promovare a disciplinei ecleziastice și a vieții sacramentale. 1) Norme privind îmbrăcămintea, moralitatea și viața spiritual-pastorală a clerului: cann. 7, 8, 13, 16, 17, 18, 22, 23 ale sinodului din 1700⁸⁹; cann. 4-8, 11, 14 ale sinodului din 1725; can. 3 al sinodului din 1728⁹⁰. 2) Norme privind întreținerea preoților: can. 12 al sinodului de la 1700. 3) Norme privind moralitatea și viața spirituală a laicilor: cann. 6, 15, 20, 21, 27, 28 ale sinodului din 1700; cann. 9-10, 12 ale sinodului din 1725⁹¹. 4) Norme privind administrarea Sfintelor Taine⁹².

---

⁸¹ *Ibidem*, p. 386-387.

⁸² *Ibidem*, p. 467.

⁸³ *Ibidem*, p. 468-469.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 203.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 204.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 252.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 250. Vezi și can. 19, *ibidem*, p. 253.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 250-255.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 492.

⁹¹ *Ibidem*, p. 471-473.

⁹² Pentru o analiză a tuturor deciziilor sinodale cu privire la Sfintele Taine, vezi Cristian Barta, *op. cit.*, p. 115-120, și William Alexandru Bleiziffer, *op. cit.*, p. 24-30.

f) Sinodul a funcționat ca for de judecată: 1) a preoților care nu au respectat disciplina bisericească, în sinodul din 8 iunie 1702; 2) a falșilor călugări care amăgeau lumea, în sinodul din 1725, can. 3⁹³.

DIE SYNODALITÄT DER RUMÄNISCHEN UNIERTEN KIRCHE VON
1697-1742: ASPEKTE DER EKKLESSIOLOGIE UND IDENTITÄT
Zusammenfassung

Die Studie möchte die Art und die wichtigste Erscheinungsform der Synodalität in der Rumänischen Unierten Kirche von 1697 bis 1742 analysieren. Das Thema wurde in der Geschichtsschreibung lange debattiert, da die Synode schon im 18. Jahrhundert problematisiert wurde. Konkreter Weise wird die rechtliche Rolle des großen Sobor analysiert, eine Institution die eine wesentliche Rolle sowohl in der Funktionierung der rumänischen Kirche aus Siebenbürgen im 17. Jahrhundert als auch in der Genese der kirchlichen Union mit der Kirche Roms gespielt hat, und administrative, gerichtliche und disziplinarische Zuständigkeiten hatte. Wegen seiner Bedeutung, insbesondere in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts, haben die Forscher dieses Thema mit das umfangreichere Problem des Statuts der Rumänischen Unierten Kirche korreliert. Nach einer Analyse der fundamentalen Geschichtsschreibung die unseres Thema betrifft, werden wir die Bedeutung des großen Sobor in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts betonen. Die Synodalität der Rumänischen Unierten Kirche stammt ekklesiologisch aus der ekklesialen und sakramentalen Struktur der Kirche Jesus. Die Ausdrucksweisen in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts waren aber in einiger Masse von der Institution des großen Sobor beeinflusst, die sich schon im 17. Jahrhundert unter calvinischen Einfluß durchgesetzt hatte, aber auch als mögliche Lösung die von den Siebenbürgen Rumänen akzeptiert und häufig verteidigt wurde. Da die Feier einiger metropolitanen Synode nicht möglich war, hat sich die Synodalität in der Form des großen Sobor verwirklicht, das außer den neuen Zuständigkeiten calvinischer Herkunft auch eine rechtliche Herkunft in Synode der katholischen Diözese weiste. Die periodische Tagungen des großen Sobors wurden zur kanonischen Rahmen der Genese der Union mit der Kirche Roms; zur selben Zeit zielten sie auch auf die Organisierung der vitalen Sachen für die Stärkung der Union, aber auch das was das morale Leben des Klerus und der Gläubigen betraff, sowie die administrative und seelsorgerische Organisierung der Eparchie.

---

⁹³ N. Nilles, *op. cit.*, p. 468.